

որոնց հանդիսատես ընել կ'ուզէր զանոնք՝
երանի անոնց՝ որոնք ունեցած են և ունին
իրենց կեանքին մէջ այս մեծ պահերը, ու
րոնք գիտակցութիւն և մարդարեական ար-
ժէք կուտան կեանքին։ Մեր ժողովուրդը
գարեբով իր հոգեկան թաքորին վրայ կե-
ցած տուած է իր մեծ մարգերը։ Մեքսիկա-
նեք, Սահակներ, Նարեկացիներ և Շնոր-
հալիներ, հերոսներ և սուրբեր, որոնք մեր
պատմութեան լուսաւոր թափօրը կը կազ-
մեն, տեսիլքի և ներշնչումի մարդեր եղած
են։ Ներշնչումէ զուրկ անհատները չեն
կրնար այլակերպուիլ, հանդիսատես կա-
րենալ ըլլալու համար երկնային փառքին
և իրենց կոչումին ու պարտականութեան։

Այլակերպութեան տօնը շատ կանու-
խէն մեր եկեղեցիէն ներս մտած և մեր
ժողովուրդի սիրած կրօնական հանգչանե-
րէն մին եղած է։ Ուրիշ քրիստոնեայ ժո-
ղովուրդներու մէջ անկա Ը. դարէն վերջ
միայն որդեգրուած է։ Հայ ժողովուրդը
առաքելական զգացումով և ներշնչմամբ
պիտի լքէր շատ բան կարինալ վայելելու
Թաքորի անճառ փառքը։ Աւետարանը իւ-
րեւ Թաքոր մը քրիստոնեայ ազգերու պատ-
մութեան մէջ, գերագոյն առիթը պիտի
հանդիսանար անոնց ներշնչումին և այլա-
կերպման, և պատմութիւնը կրնայ վկայել
թէ որոնք կրցին հոն մնալ, անկէ զիտելու
իրենց պարտադրուած գործընթանները, աւ-
տենական ու անգնական յարութիւններու
ի խնդիր։

Այսօր նորէն մութ ամպեր կը գոցեն
մեր հոգին երկնային և անճառ տեսիլներէ
և մենք միւր հոգեկան թաքորին վրայ չենք
այլեւս։ Եթէ այսօր ճարճատիլ սկսած են
մեր հոգեկան շէնքին հիմքը, պատճառը
այն է որ մեր հոգին տակաւ պարպուիլ
սկսած է իր մեծ երազներէն և տեսիլներէն
և մենք քիչ անգամ հանդիսատես ենք այ-
լեւս մեր պատմական ու հոգեկան թափո-
րները ներկայացնող հոգեկան տեսարաննե-
րուն։

Ե.

ԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՄԱՆԹԻՉՄ

Բ) — Մեր ռումանթիզմը ազգայնական է,
ուլիքա չափով մը, ինչպէս. պիտի ըսէին
արեւելահայերը։ Երբ այս վարկածը — աշ-
գայնական ռումանթիզմի մը — այնքան քիչ
է տողորուն նման ոգիով մը արեւմտեան
ազգերու. ռումանթիզմին մէջ (սու տեղա-
կան գոյն ու ցեղային հանդարտ երանգներ,
զատորոշումներ առաւելապէս կը հրապու-
րեն գրողը, զայն մղելով մասնաւոր ամ-
բողջական մարդուն գիւթին, ոչ իբր իմա-
ցական միատարր կառոյց, բոլոր երկոտա-
նիները նոյն օրէնքներուն ենթարկող, այլ
զգացական գրութիւններու այլատարր հան-
դէս, բայց միջինով մը բարձրացող զգացա-
կան երկոտանիին) երգի, թատրոնի, վէպէ,
պատմական զրադումներ, մեր ռումանթիզ-
մները, այդ ամենէն, գրեթէ այլամերժա-
բար կը պահանջեն ազգայնութեան գերա-
գոյն պաշտամունքին սպասը։ 1860ին չու-
նինք որ եւ իմացական զբաղում ուրիշ
պոկուրի այդ ոգին։ Զարթօնքի սերունդին
ձախ թեւը — գլուխները, բժիշկները,
սահմանադրապաշտները — ինչպէս անոր
աջ թեւը — քերթողները, կրօնականները,
ոգեպաշտները — դժուարին հաւասարա-
կընդունելու կը գտնեն պատմութիւնը —
որ երկու թեւերուն համար մը մեր ազգային
յղացիին կերպարանքն է ամբողջացած — ու
իրենց ժամանակը, թուրքն ու Եւրոպան,
անհատական ախորժանքները և զանգ-
ուածային հոգեխառնութիւնները իրարու
հաշտ ընծայելու։ Ռուսինեան կը հաւատայ
գիտութեան և . . . իր եկեղեցիին։ Օտեան
կեղծաւոր մը չէ իր տնտեսականութիւնը,
երբ ազգային սահմանադրութեան գլխուն
փորձանքները կը կուտակուին, թերեւ իր
սուր բնազդներովը զգալով այդ տարբի-
նակ քրդակալութեան դժուար հետեւանք-
ները, բայց նոյն ատեն պաշտպանելով այդ
թղթեղէն փխրուն ֆէթիշին փառքը։ Մտքի-
չէն, կրճիկեան, Աղաթոն հայրենասէր, աշ-
գայնապաշտ գործիչներու չափ մխրճուած

ին ազգային իրադարձութեանց ներսը, ըլլալով հանդերձ յարգուած, հզօր պաշտօնատարներ Թուրք կայսրութեան ամենէն բարձր շրջանակներէն ալ պաշտպանուած։ Թուսիսեան, Քեաթիպեան պաշտտական բժիշկներ են որքան շատ իրաւ հայեր, խուռնակ հայրենասէրներ, իրենց հայրենիքին պրպագման, գեղեցկացման, իրենց ժողովուրդին ազնուացման երազներովը խենթեցած, ինչպէս սա պաշտամուռքը՝ իրենց գրածներուն, արարքներուն շքեղ կամար մը յարդարած։ Հասարակաց, անվիճելի զգայնութիւն մըն է ուրեմն մեր ռոմանթիկը, ազգայնական ապրումին ներսը արդիւն, անկէ դուրս ծաւալուն, ըստելու չափ միահեծան, որուն խռովքէն անմասն հայ մը ըմբռնելի չէ 1860ին։ 1900ին մինք դարձեալ ունինք պաշտական փաշաներ, բժիշկներ, ազգային երեսփոխաններ, ազնուաշուք էֆէնտիներով ու թըրքակա բազմաթիւ շքանշաններով պատուուած աւագանի։ Ինծարժե եղելեցականներ, ամուր, համուղուած, յամառ պահպանողականներ։ Պոլիս թէ գաւառները, որոնց որդեգրած գաղափարագրութիւնը, այդ ազգայնական հանգանակին դէմ, գլխովին կը հակասէ ոչ միայն շրջանի յեղափոխականներու գաղափարագրութեան, ազատականներու գրական ըմբռնութեան այլև հողեխառնութեան։ Ազգայնական զգացումը հայկական աղէտներու գինով վերածուած է 1840ի մտաւախութեան։ Բայց երկու թուականներուն ընդմէջ, այսինքն մերձաւորապէս 1860ին, անիկա մեր ամեն բանէն։ Ահա թէ ինչու զայն կը հաստատենք մեր կենքի բոլոր հիմնական արարայնութեանց ներսը, որոնցմէ մէկն էր ըլլալու անտարակոյտ ու ոչ նուազ կարեւորը, մեր գրականութիւնը։ Այս շրջանին համար, բարի եղէք մտքէ չանցնելու մեր կողմէ անոր բունագործած մեղքերը, անդարադարձ մեր վրիպանքին։ 1920ին մեր ժողովուրդին ազատուած մասը փորձեց անազնիւ նահալ մը, երբ մեր կործանումին պատասխանատուները յաւակնեցան մեր մէջ փրկողութիւնը ու գտած ըլլալ վերածել օրակարգի սփիւռքը աւելորդ անգամ մըն ալ բզկտելով ի հողեղէն արգէն անյարիր դրութեան մէջ։ Բայց, այդ գառնութիւններէն առաջ, մեր գրականութիւնը ամենէն աւելի մեկ եր

ու ամբողջ, այդ զգացումին մէջը, ու չը վարանեցան այդ մարդերը մեղադրել իրենց ժողովուրդը, ասոր ընտրանին, ասոր զոհարերող հատուածը այդ հզօր զգացումը ապրումի վերածելուն համար։ Ոչ ոք՝ 1880ին, որ չբաթախէր Ռաֆֆիներու սըրտովը։ Հարցը այսպէս դնելէ վերջ, պարզագոյն իր ձեռով, իմ իրաւունքն է եթէ ոչ կշռել արդիւնքը (որուն համար ընդունելի մէկը չեմ նկատեր ինքզինքս, քանի որ ըզգացական իմ կապերը զիս կ'ընեն տնտեսազն չափազանց դիւրագոյն) գէթ գտնել փորձել գրական գործերու ներսը մեր ազգայնականութեան (ռոմանթիկ մը երանգ չէ հոս, այլ թերեւ տրեական գոյն) կերպարանքը զոր սփիւռքը այնքան ազատ, Հայաստանը՝ այնքան նոր ու տարբեր, իմ սերունդը բուրովին ուրիշ էր տեսած^(*) և կը տեսնեմ

(*) Ռոմանթիկ մըն օտ վերաւածուք, ինչպէս զգալի է արդէն իր գնացքէն ու լայնքէն, չի տահմանափակուիր արեւմտահայ գրականութեան մէկ մասնաւոր շրջանին կամ անոր մէկ քանի տիպարային գէմբերուն։ Ռոմանթիկ մըն ազգային նկարագիր է, մեր դարերը լցնող, պատմական, կրօնական, սոցիալագործական զանազան գիտիւններու վրայ։ Ու է նոյն ատեն գրական զգացումը մեր յատուկ, որ թէ՛ անցած է գրականութեան պատմութեան, — այսինքն զգացած է իր իմաստէն իր գրական ներշնչում, գործադրութիւն, քանի որ մեր օրերուն ոչ քիչ միտքէ պիտի անցնէ վերադարձ մը 1870ի հեղաշրջանէն — բայց իր հողեխառնութիւն՝ յատուկեանէն է ու չի գերեզմանաւոր պատմութեան մէջ։ Սփիւռքին արեւմտահայերէն, ճաշակին մէջէն, անիկա կը թռչի ինքզինքը ինքնին աւարտած, ապաւած ու շարքած, չընելու համար բերեցողացած։ Իմբեցէք մեր ռոմանթիկները մէկ ծածքի տակ ու կարացէք ոչ խիտ կանոնաւորութեամբ մը։ Այն ատեն պիտի զգաք այդ մարդերը։ Սփիւռքը, իր տառապանքը մեղմունքով հիւսնէ մէջ զայն զատապարտած է ծանրաշունչ զարգանքներով։ Արեւելահայերը մինչև 1917ը սրամտութեան մարգարէ մը կը նկատէին անոր հասցէին միամիտ յարձակումներ անպակաս ընելը, կը հասկնային որ 1917էն առդիւն այդ մարգարէները վերածուել կողմու աւարտումին։ Գիտէք Դուրեանը զատապարտող խեցեվէնը։ Բայց լման երկու տերունջ այդ զգացումը իբրեւ իրաւ վիճակ ազդեցան։ Արեւելային գործերը անշուշտ լայն չափով ստեղծուած են, որ կը նշանակէ թէ շատ փոքր է չափը մը շրջանէն հուզում։ Բայց այդ երկու, որ, իբրեւ վկայութիւն, Վիտաւելու գործին բախտին։ Ու երբ այն գործերը որոնց ներսը մեզի պիտի տրուէր պատմութեան մեր ազգայնականութեան մեծ յատկանիշները ներքի

ես այս սերունդէն վերապրող մը։ Ձեզ
ընդհանրացնէր սա հակասական տպաւոր-
ութիւնները վաճաղի անարդարութիւն պի-
տի ըլլար, քաւարանեան զգայութեանց
կսկծին մէջ, ասոնց լոյսովը գունատեալ,
աղօտեալ Ներմագին այդ վիճակը որ ազգին
բարձրագոյն խաւերը կը տաղաւարէր։ Միւս
կողմէն մեղադրեցէք ոչ ոք։ Մեզի այնքան
քիչ պատահութիւն է ընծայուած հոգեկան
ճակատներ յարգարելու, երբ մեր մարմնա-
կանը աւելի քան անյարիր էր, մեր դարե-
րուն հասակովը։ Մեր ազգայնականութիւնը
այս անգամ գերծ գրական օտարոտի ե-
րանգէ՛ աւելի քան իրաւ էր, անցնող դա-
րու վերջին քառորդէն քիչ ասդին։ Մի տաք
հաւարի, երբ զայն բերեղակերպ չէք գըտ-
ներ մեզի հասած գործերուն ներսը, փաստը
վերածելով զգայութեան մը մեղքին։ Ու
գէպքերը որոնք գահալէժ քաշեցին։ Մեր
առմանթիւմը իր բոլոր երկուութիւնները չը
ծաղկեցուցած, իր իւրացումները մարսելու
տոնն չունեցած, քաշուեցաւ հրապարա-
կէն, գրողին տակը իրարմէ ծանր, ընդար-
ձակ աղէտներու։ Ու լուսին։ Ու լճակ։ Ու
սոխակ։ Ու անտառ։ Ու երամը կոյսերուն։
Ու հայոց հայրենիքը։ Ու հայոց թշուառու
թիւնը։ Ու մեր նրազները։ . . . Ասոնք
մեր օրերուն անդիակ մեռելներու կը նմա-
նին, վաւերական ուրուականներ, որոնց
հետ կը վարուինք չտեսութեամբ, դառ-
նասիրտ ու նեղուած։ Ահա թէ ինչու կը
գորովինք առաջին երեք գրողներուն գոր-
ծին որոնք կուտան ներկայ հատորը Համ-
ալորիքին։ Անոնք իրենց կրցածին չափ ըրին
սեւեռումներ։ Կ'արձանագրեմ անոնց ան-
բաւականութիւնը հոս, բայց կը զգուշանամ

յատկութեամբ գծուած յայտարարել։ Այս-
հովաբար այդ նկարագիրները չենք արտօնուած
արտահանելու մեր առմանթիք բանաստեղծու-
թեանց ամենէն հաշկաւոր փառքերուն ներքը։
Դժուար է Պետրոս Դուրեանի առմանթիւմը հաշ-
կեցնել մեր նկարագիրներուն բայց ոչ անկա-
րելի։ Աւելի անգին, Դուրեանի նուիրումը գի-
րին մէջ ներկայ հատորին, դուք կը գտնէք փո-
ք մը այդ տղուն ցաւն ու տաքութիւնը ընդհա-
րացնելու, զանոնք վերածելու համար մեր գո-
բաւոր իջմբուն, ցաւով ու հրապարակ խառն
հոգեվիճակին։ Բայց, ասկէ առաջ չանգամանա-
ւոր գրողն է Լ. Ղ. Ալիշան որուն Հայրենիքին
պատմութիւնն է հուս, խաղ, անուակ ու անաղ-
գուն ու քիչ անգամ բանաստեղծութիւն։

այն դատապարտութենէն որ ինծի ցաւ չազ-
դեր երբ օրինակի մը համար, սփիւռքին
պատմումը կ'ամբաստանեմ իբրեւ ապազ-
գային։

Գ) — Մեր առմանթիւմը օգտապատէ է,
բարոյամուլ, կրօնական, վարժապետական,
արեւելահայերուն մէջ որակումովն ալ՝
հոսիսական, համաձայն հեղինակներուն
նախասիրութեան, պատրաստութեան, հան-
գամանքին։ Վարժապետ մը անոր մէջ պի-
տի գնէր իր վարժութիւնը մարդուն բա-
րութենէն։ Եկեղեցական մը երկինքին վրայ
պիտի խօսէր, անոր ընդմէջէն, իբր պա-
պեանական կալուածի մը վրայ։ Հայրենա-
սիրութիւնը, զանգուածին համար խանդ ու
յոյս, ընտանիքին մէջ կը յարգարէ ճամբա-
ները գէպի զարգացում։ Անիկա ի վերջոյ
պիտի վերածուի ուսումի։ Պատմական ա-
խորժակին վերլուծումը խորունկ ախտե-
րու կը յանգի։ Հրի այս երկու ցուցմունք-
ներուն մասին բաւարար ընդլայնում։ Այս-
մայր յատկութիւններէն գուրս, որոնք Զար-
թօնքի մարդերը, Ռոմանթիքները եւ Դէպի
Իրապաշտները իրարու կ'ընծային միջին ե-
րանգի մը ներքեւ. գրական մեր գործա-
գրումներուն գրեթէ ամբողջութիւնը կը տե-
ղաւորուի վերի որակումներէն որեւէ մէ-
կուն, երբեմն շատերուն ներսը։ Այսպէս
կրտսեր Ռոմանթիքները, բացի Աճէմեանէն
վարժապետներ են ու այս բառը գրեթէ կա-
խաղկական տարողութիւն ունի հասկնալի
ընելու այնքան հսկայական միամտութիւն-
ներ, չըսելու համար մանկամտութիւններ։
Ամբողջ Նաւաբէրը կուգան վարժապետ-ե-
կեղեցականէ մը։ Սէթեան ու Թէրզեան
ուսուցչի ազնուականութիւն մը կ'արժե-
ւորեն. . . մուսաներուն զասպանելով։
Ուսանաւորը ազգային ապրանք է ու հան-
գէտները՝ մեր ամէն բանը։ Նոյնիսկ 1900ին,
երբ տղայական պիտի ըլլար առմանթիւմէ
խօսել, Ռէթէնս Պերպէրեան, «լցեալ փա-
ռօք», հեղինակութեամբ, իր հուսկ-բան-
քերուն գործնապաշտ, ժամանակէն թեւ-
գրուած ոգին կը ջնանք բարեխառնել իր
պատմութեան վարչապետ առմանթիւմով։
Դրական յայացք, առանց որու գարաց մը
առանց գլուխի մարմնի մը կը նմանի, չէ
իսկ գրուած գրողներու խղճմանքին իբրեւ
հարց. մինչեւ իրապաշտութիւնը որ իր կարճ

գոյութեան կէսը պիտի սպառէր այդ յղացքը կազմակերպելու: Արեւելահայերը, մեզմէ աւելի կեանքի մարդեր, երբ կը մերժէին, թերեւս դեռ կը մերժեն, միակտուր մեր գրականութիւնը (գիտէ՞ք թէ որքան քիչ է թիւը գործներու որոնց հանդէպ վիճում մը կը շնորհեն իրենց խոստապահանք ճաշակէն) հաւանաբար կը տառապէին, դեռ կը տառապին գործերու առջև որոնք լեցուն են արեւմտահայ փափկասուն բառակոյտով, — գարուն է մայիս, կոյս է ընկերք... Արդ, դարձեալ նոյն աստիճանի վրայ իրաւ է միւս ալ իրողութիւնը: Արեւելահայ արեւակին ու ոտանաւորին մէջ շատ հազուադէպ են սոխակն ու լուսինը, գիփուռն ու կոյսը: Չեմ ըսեր թէ գրական յղացքը կազմակերպուած է անոնց մօտ: Բայց փաստ է որ նոյնիսկ օգտապաշտ, կրօնական, վարձատրական, ուսուցողական՝ անոնց օրէնքներն է, որոնք իրաւումն էր: Արեւելահայ ամբողջ գրական գործունէութեան պիտի պարտադրէ, ուրիշ կնիք: Մանկութեան Օրբըը ուսման թիւք դաս մը չէ. ինչպէս Մայր Աբուրին ալ չէ հասէր մը Այլարարտի գաղտը, պարսիկ ջարդելու (Բա՛՛՛՛ Փարսա՛՛՛): Բայց մեր ամբողջ լրագրական յօդուածագրութիւնը, մեր վէպը (Մամուրեան, Ծիրենց, Տիւսաբ) իրենց զաղափարային շէնքը յօրինած են նոյն ազգունքներուն ներքեւ, — ուսուցանելու, բարոյախօսելու շատ ծանր, շատ լուրջ առաջադրութիւններով: Թէ այդ օրերուն օտարներն ալ գրականութեան կը պարտադրէին նման նպատակներ, փաստ մըն է անամուր: Իրաւ գրագէտներու գործին դիմաց քրոնիկի, խառնուրդի, բարոյախօսութեան փառքերը կը փոքրանան, ինքնարեւարար: Մենք դեռ այսօր գծուարութեամբ կը դնենք ապրակոյս մը Զարթօնքի սերունդին մեզի ձգած ժառանգութեան հարազատ տարողութեան վրայ: Ու իմ թեւադրել ուզածը հաւաստէ՛ք, յաւակնութիւնը՝ գրականութիւնը ներելու լրագրի յօդուածներով, լսարանական ճառերով (որոնք ոչ միայն կը մատուցուին ունկնդիրներուն ազնայններուն իբր խօսքի հեշտանք, այլև առանձին պրակներով հրատարակուելով կը գրուին ընթերցողներուն աչքերուն ալ վա-

յելքին, կրկնօրէն շահագործման հանելով իրենց չքնաղ պարունակութիւնները) հանդէսներու մէջ լայն ու բարի, երբեմն նեղ-սիրտ ալ լրէութեամբ (Յիլիան բանախօսած ատենը կը սաստէր հասարակութիւնը) կատարուած բանախօսութիւններով, նշանաւոր գաղաղները գովելու արարքին մէջ մեր լեզուն գործածելով պոսիւստիւսմ վսեմութիւններուն. քերթուածներով որոնք Մա՛՛՛ կամ Փա՛՛՛՛ պատուական լրագիրներուն մէջ իրենց սիւնակները լեցնելէ վերջ կը սպառնին... երգի թեւերով ալ պարտելու քաղաքէ քաղաք ու գիւղէ գիւղ, վէպերով որոնք կ'անդադարեն մեր ընթերցումները, թարգմանութիւնները, խաղերով որոնք դարձեալ կուգան նոյն ձգտումէն: Այս ամէնը, համախառն, որպէսզի գոյանայ քրիստոնէի, այսինքն արեւմտահայ գրականութեան մեղքին մթնբանոցը: 1900ին այսինքն ուսման թիւքին ետեւ գրական զուգարացի հետախաղող կորուստէն վերջ Ռէթէոս Պէրպէրեան մեծ, նոյնիսկ մեծ ապայածաւ իմացադանութիւն մը իբրեւ կ'ողջունուի, ոչ անշուշտ չղոմի մը գինովը, այլ խուլ ճնշումին տակ իմաստի հանդէպ ուսման թիւքին ծանր յարգանքին: Այլեւհը՝ անհուն կ'անուանուի միևնոյն ազգակներու թաքուն թելադրանքին ընդմէջէն: 1910էն քիչ վերջ Սէթեան — ամենէն հարազատը ուսման թիւքներուն — ոճի վարպետի մը գրելին տակ (Ս. Պարթեւեան) կը վերածուի խորունկ զգայնութիւնով իրաւ քերթողի: Ու, աւելի տարօրինակ՝ փորձը որուն համեմատ, 1329ին մեր ուսման թիւքին մեծ ընդդիմադիրը, վայն հրապարակէն քշելու արարքին մէջ ամենէն աւելի աշխատողը, Արշակ Զօպանեան թէրգեանը կ'անուանէ ազնուազգի քերթող: Անոնք ալ իրողութիւններ են, բա՛՛՛ ցոյց տալու թէ որ աստիճան խորաբանտ մտայնութեան մը ծնունդ է տուած ուսման թիւք շարժումը: Ու եղիայի, Չերազի, Ծերենցի, Տիւսաբի, Նար-Պէյի անունները այդ ուսման թիւքմէն ոչ միայն չեն ապառազուած, այլ վայն երկարաձգելու, փառքի հանելու իրականութեան մէջ ալ գրած են իրենց ամբողջական հեղինակութիւնը: 1940ին իսկ մեր գրականութիւնը այդ անուններուն հանդէպ յարգանքը երբ ազգային զգացումի մը համագործ կը դառնէր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՐՈՒՐԱՊԻՈՒՆՈՒՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

228. Եթէ ճարտարապետ մը մէկու մը տուն մը կառուցած է, և վերջացուցած է (զայն) անոր համար, տան իւրաքանչիւր ստրիկն⁽⁵⁸⁾ վրայ, երկու սիկլ արծաթ պիտի տայ անոր, իբրեւ անոր վարձքը:

229. Եթէ ճարտարապետ մը մէկու մը տուն մը կառուցած է, և հաստատուն չէ շինած իր գործը, և (եթէ) տունը զոր կառուցած է, փլած⁽⁵⁹⁾ է, և տանտիրոջ

(58) Զափ մը՝ շուրջ 42 1/2 քառակուսի եւր-տայի հաւասար:

(59) Բարեկտնի մէջ պեղումներէն լոյս տեսած շինութիւններու քննութիւնը կ'ապացուցանէ թէ, շատ պակասուոր շինուածանիւթեր կը գոր-

հեռուէն իսկ կ'ըլլար արդարացուցած կի-սադարան յղացքը սկզբնական ձգտումնե-րուն^(*):

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

(Շարունակելի)

(*) Դպրոց եւ Դպրատիւն հատորին մէջ Ռ. Պերպերեան ընդարձակ դիւնա մը ունի նուիրուած գրական հասկացողութեան մը որ բարեփոխումն է Ռոմանթիք գաղափարաբանութեան, արեւ-մտասոյ գրական լրջափոխութեան ակօսին ընդ-մէջէն: Բազմաթիւ հարցեր, գրական, լեզուա-կան ու քննիկ մըն ալ պատշաճական, այդ յօդ-ուածայարքին մէջ, Ջիւզ զբաղեցնողը՝ զանա-զանութիւնն է զոր կը տեսնէ Առաքին Յերեմի-յառաջարանին հեղինակը գրականութեան մէկէ տեղի կ'երպարանքներուն ընդմէջ: Մեր օրերուն տեսնողացողը նկարագիրը վճռական է զորմ մը գրա-կան ընծայելու: 1880ին, զորմի որ հանրագում-անդամանքը բաւ էր զինքը գրական ընծայե-լու: Պետրոս Դուրեան մը և Մատթեան Դարա-գաջ մը զբաղեցնէ եւ ըստ տեսութեան, քանի որ երկուքն ալ մեր ժողովուրդի իմացական զար-գացումը բարեւ է գտած: Անխառն քանոնեղծու-րին, արևմտեւ արևմտեղի նման արարողներուն մէջ ներութիւնները զրէք մէկդի, Բայց Բիւզանդ Քէլեանի մը մէջ գրագէտ մը: Մեր առմանթիւզ-մին գէպի հրապարակագրութիւն օտ փոփոխու-մը, չըսելու համար զառածումը, Համապատե-կներ երբ հոս կը ընդէ, կ'ընէ արիւկ՝ զուտ, ի-րաւ, ապրելու միայն սահմանուած գրական-ութիւնը աշատապրելու փոյթով մը առօրեայ այ-լապէս օգտակար բայց կոյստական փառքէն:

մահը պատճառած է՝ պիտի մեռցուի այդ ճարտարապետը:

230. Եթէ տանտիրոջ ուսուցիչն մահը պատճառած է, պիտի մեռցնեն այդ ճար-տարապետին զաւակը:

231. Եթէ տանտիրոջ ստրուկին մահը պատճառած է, ստրուկ ստրուկի փոխարէն պիտի տայ տանտիրոջ:

232. Եթէ ինչքը փնացուցած է, պիտի հատուցանէ ամբողջապէս, այն ամէն ինչը, որ փնացուց. տակաւին, քանի որ հաստա-տուն չէ շինած տանը՝ զոր կառուցած է,

ծածէին. զերթէ բացարձակ բացակայութիւնը քարի և փայտի իրենց երկրին մէջ, ստիպած է Սուսերա-Աքքեստները դիմելու ուրիշ շինուածա-նիւթերու: շինած են նախ եղեգնեայ հիւղեր, յետոյ երկրին սփախաւէն. աղիւսներ պատրաս-տած: Երկու տեսնա աղիւսներ կը գործածէին՝ լիպիթիւս կը կոչուէին անոնք՝ որոնք կը չօր-ցուէին արեւուն ներքեւ. յարդ և եղէջ կ'աւել-ցնէին հողին, զանոնք աւելի հաստատուն գործ-նելու համար: Կարելի չէ՝ միթէ երբայցններուն պարտադրուած աղիւսներու՝ Էլեպէնիմաներուն ձեռագործութեան հետ աղերս մը նյամաքլ Նիլոյ, Ա. 14, ԷՍ Էլեպէնի զիւսնա նոցա 'ի գործ իսկոյ և աղիւսարկի և ամենայն գործ զայտոց, ըստ ամենայն գործոյ իւրեանց՝ որով ծառայե-ցուցանէին զնոսա բունութեամբ: Արդարեւ, փա-րատն արգիւնելով կեցեքիներուն՝ տալու երբա-յեցիներուն յօշուած յարդ՝ աղիւս պատրաստելու համար, անոնք իսկ նախածնուածութեամբ զայն գտնել հրամայեց անոնց, և Ներկայացնել իրեն աղիւսներու նոյն թիւը. ճնշել հողով մը բնա-նաւորանեցան իտայնացիները՝ հարառահարիւ-նեքու հողով, Նիլոյ, Ե. 6-10 ԷՍ հրամայեաց փարաւն յաւուր յայնմիկ գործաւարաց ժողո-վրդեանն և զպրաց նորա, ասէ՛ Մի՛ նա յաւե-լուցուը տայ յարդ ժողովրդեանն յաղիւսարկու-թիւն՝ որպէս յերէկն և յերանդ. ինքեանք եր-թիցեն և ժողովնացեն իւրեանց յարդ, և զօսկ զաղիւսարկին որպէս գործէին հանապաղ՝ արկէք 'ի վերայ նոցա. մի՛ հատանցէք ինչ անտի. զի զատարկեցան և վառն այնարկի աղապակն և ասեն. երթիցուը զոնոցուը Աստուծոյ մերմոմ-ծանրասցի գործ ամբողջանէ, և այնմ հոգապան է մի՛ հոգապան 'ի բանս տարապարտող. անձրեկ ազդեցութեան ներքեւ, կը վատթարանային շու-տով այնեղբայրներուս աղիւսները. հողակոյտի մը կը վերածուէին արեւու տակ չօրցած աղիւս-ները՝ կարճ տևողութեան մը վերջ, մինչդեռ կեանքով եփուածներուն դիմադրութիւնը լիք վերկած ուշադրութեան: Սենասրի երկրին բնա-կիւնները այս վերին ձեւը կ'իրաւեցնէին. Իրենց քաղաքին՝ Էրիլին և աշտարակին՝ Ալիկոնիին կառուցման համար ԵՍ. 3-5. Եկալք արկցուը աղիւս, և թրծեցուը զայն հողով՝ եւ եղեւ նոցա աղիւսն 'ի տեղի քարի, և կուպր 'ի տեղի շաղախոյ՝ եւ ասեն. Եկալք շինեցուը մեզ քաղաք, և աշտարակ, որոյ լինիցի դուսին մինչև յերկինս, և արասցուը մեզ անուն յաւալ քան զփոխել 'ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի՛: